

Ομιλία του Βασίλη Μηνακάκη, μέλους της ΠΕ του ΝΑΡ για την Κομμουνιστική Απελευθέρωση, στην κεντρική πολιτική εκδήλωση για τα 50 χρόνια από την εξέγερση του Πολυτεχνείου, στις 10 Νοέμβρη 2023, στο Αίθριο του Κτηρίου Αβέρωφ στο ΕΜΠολυτεχνείο

Το Πολυτεχνείο και η εποχή του

Στις 14 Νοεμβρίου 1973, στη μακρινή Ταϊλάνδη συμπληρωνόταν ένας μήνας από την ημέρα που ανατράπηκε η δικτατορία μετά από μια φοιτητική εξέγερση. Γι' αυτό οι φοιτητές που συγκεντρώθηκαν εκείνη την ημέρα στο Πολυτεχνείο είχαν ως σύνθημά τους το «Απόψε θα γίνει Ταϊλάνδη». Στα μέσα του Νοεμβρίου, επίσης, οι αραβικές πετρελαιοπαραγωγές χώρες μείωναν κατά 25% την παραγωγή κι επέκτειναν το εμπάργκο πετρελαίου σε διάφορες χώρες. Είχε προηγηθεί ο πόλεμος του Γιομ Κιπούρ μεταξύ Αιγύπτου-Συρίας και Ισραήλ (ξεκίνησε στις 6 Οκτωβρίου, την Ημέρα της Εξιλέωσης, την πιο ιερή ημέρα για τους Εβραίους), η εμπλοκή των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης σε αυτόν, που έκανε τον κόσμο να κρατά την ανάσα του, και η συμφωνία κατάπαυσης του πυρός μεταξύ Αιγύπτου και Ισραήλ, στις 11 Νοεμβρίου. Τις ίδιες ημέρες, οι εξελίξεις για το σκάνδαλο Γουοτεργκέιτ διαδέχονταν η μία μετά την άλλη, οι περονιστές εγκαινιάζαν την εκστρατεία για την επιστροφή των νησιών Φόκλαντ στην Αργεντινή, η αστυνομία της Γένοβας συλλάμβανε τέσσερα στελέχη του νεοφασιστικού Κοινωνικού Κινήματος με την κατηγορία ότι προετοίμαζαν πραξικόπημα για την αναβίωση του καθεστώτος Μουσολίνι και η συντηρητική κυβέρνηση της Βρετανίας κήρυσσε κατάσταση έκτακτης ανάγκης για να αντιμετωπίσει τις μεγάλες απεργίες των ανθρακωρύχων και των εργαζομένων στην ηλεκτρική ενέργεια.

Και μόνο αυτά τα γεγονότα –θα μπορούσαν να προστεθούν κι άλλα-, με την πυκνότητα και τη βαρύτητά τους, είναι αποκαλυπτικά «ενός κόσμου σε αναταραχή». Ενός πλανήτη που βρισκόταν σε μία από εκείνες τις ρωγμές του χρόνου που συμπυκνώνουν πολύ βαθιές διεργασίες και κινητοποιούν επίσης βαθιές διαδικασίες, η σημασία των οποίων αποκαλύπτεται μεταγενέστερα, όταν τα γεγονότα μπορούν να ιδωθούν «πέρα από τη σκόνη του βραχέος χρόνου».

Ένα απ' αυτά τα γεγονότα ήταν το «τούβλο» που βρήκε στο γραφείο του ο Αουγκούστο Πινοσέτ, το πρωί της 12ης Σεπτεμβρίου 1973, την επομένη, δηλαδή, του πραξικοπήματος που ανέτρεψε την κυβέρνηση Αλιέντε στη Χιλή. Μη φανταστείτε ότι πρόκειται για το γνωστό οικοδομικό υλικό. «*Τούβλο*» ονομάστηκε ένα βιβλίο 500 σελίδων το οποίο είχαν ετοιμάσει τα *Chicago Boys*, οι μαθητές του πατέρα του νεοφιλελευθερισμού Μίλτον Φρίντμαν, για να αποτελέσει το κυβερνητικό πρόγραμμα του Πινοσέτ. Ήταν η ληξιαρχική πράξη γέννησης μιας νέας εποχής του καπιταλισμού.

ΔΕΝ ΕΠΡΟΚΕΙΤΟ για κεραυνό εν αιθρία. Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 και τις αρχές της επόμενης δεκαετίας ο καπιταλισμός είχε αρχίσει να ασθμαίνει. Η «χρυσή τριακονταετία» του πλησίαζε στο τέλος της. Το αποκάλυπταν οι οικονομικοί δείκτες, το έδειχναν κι από μια άλλη σκοπιά οι εργατικές και νεολαιίστικες κινητοποιήσεις που ξέσπασαν στο μεταίχμιο των δύο δεκαετιών. Στο υπόστρωμά τους είχαν την αρχόμενη επιδείνωση της κατάστασης και της προοπτικής των λαϊκών και νεολαιίστικων μαζών. Οι μαύροι στις ΗΠΑ ένιωθαν ότι οι προοπτικές ισότιμης ενσωμάτωσής τους στην κοινωνία μειώνονταν, οι φοιτητές της μαζικοποιημένης πλέον εκπαίδευσης διαισθάνονταν ότι το μέλλον τους δεν ήταν στρωμένο με ροδοπέταλα, οι εργάτες βίωναν το οικονομικό στρίμωγμα και την απειλή ή/και την πραγματικότητα της ανεργίας. Αυτή η διαίσθηση ήταν ο υποκινητής –για την ακρίβεια, ένας από τους υποκινητές- του «παγκόσμιου 68», ενός κύκλου κινητοποιήσεων που εκτάθηκε από το 1965 έως το 1975. Ο γαλλικός Μάης –φοιτητικός κι εργατικός-, οι αντιιμπεριαλιστικές-αντιπολεμικές κινητοποιήσεις, το κίνημα των μαύρων, το μακρύ και πιο εργατικό ιταλικό '68, το ρεύμα αμφισβήτησης του κυρίαρχου πολιτισμικού προτύπου, η επανάσταση των Γαριφάλων στην Πορτογαλία τον Απρίλη του 1974 ήταν εκφράσεις αυτής της τάσης. Με μια έννοια, και το Πολυτεχνείο σε αυτήν εντάσσεται.

Το ότι ο καπιταλισμός εισερχόταν σε κρυσιακή καμπή εκδηλωνόταν πολλαπλά. Και δεν μπορούσε να κρυφτεί από κινήσεις εντυπωσιασμού όπως τα εγκαίνια του Παγκόσμιου Κέντρου Εμπορίου στη Νέα Υόρκη, τον Απρίλιο του 1973, ή του Σιάαρς Τάουερ στο Σικάγο, του ψηλότερου κτιρίου στον κόσμο, τον επόμενο μήνα. Πώς θα μπορούσε, άλλωστε; Στις 2 Ιανουαρίου 1974, ο Αμερικανός πρόεδρος Ρ. Νίξον υπέγραψε νομοσχέδιο που μείωνε το μέγιστο όριο ταχύτητας στις ΗΠΑ προκειμένου να εξοικονομηθεί βενζίνη. Λίγο

πριν, στις 4 Νοεμβρίου 1973, η Ολλανδία βίωνε την πρώτη της Κυριακή χωρίς αυτοκίνητο λόγω της έλλειψης καυσίμων, ενώ στις 2 Δεκεμβρίου κάτοικοι της Ρώμης διαμαρτύρονταν με ποδήλατα και ιππήλατες άμαξες της εποχής του Ιουλίου Καίσαρα για την απαγόρευση της κυκλοφορίας τις Κυριακές, στο πλαίσιο της εξοικονόμησης καυσίμων.

Τότε χαρακτήρισαν την κρίση εκείνη πετρελαϊκή – κάποιον τη χαρακτηρίζουν έτσι ακόμη και σήμερα. Δεν ισχύει αυτό. Ή μάλλον ισχύει αν μείνει κανείς στην επιφάνεια των πραγμάτων. Στην πραγματικότητα, επρόκειτο για κρίση-σταθμό, η οποία σηματοδοτούσε μια αλλαγή εποχής για τον καπιταλισμό. Αυτό γίνεται αντιληπτό αν δούμε μερικές μόνο από τις προσεισμικές δονήσεις που προηγήθηκαν του πετρελαϊκού εμπάργκο: στις 15 Αυγούστου 1971, οι ΗΠΑ, για να περιορίσουν τη διαρροή συναλλάγματος, ανέστειλαν το Bretton Woods, το σύστημα σταθερών ισοτιμιών των νομισμάτων, ακυρώνοντας την άμεση μετατρεψιμότητα του δολαρίου σε χρυσό. Επρόκειτο για μια κίνηση η οποία αντανάκλούσε τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε ο αμερικανικός καπιταλισμός και δυναμίτιζε το διεθνές οικονομικό πλαίσιο. Έξι μήνες πριν είχε τεθεί σε λειτουργία ο χρηματιστηριακός δείκτης Nasdaq, ενώ τον Φεβρουάριο του 1973 υποτιμήθηκε το δολάριο. Αν το «τούβλο» τοποθετηθεί σε αυτό το πλαίσιο, γίνεται φανερό ότι στις σελίδες του συμπύκνωνε τη νέα οικονομική ορθοδοξία, ότι αποτελούσε το ευαγγέλιο της νέας εποχής του καπιταλισμού.

ΔΥΟ ΣΧΟΛΙΑ ΕΔΩ, με μεγάλη πολιτική σημασία. Το πρώτο αφορά τον χαρακτηρισμό της προ του '73 εποχής. Διαβάζοντας τα ντοκουμέντα και τις ανακοινώσεις των αριστερών οργανώσεων της περιόδου, θα εντυπωσιαστεί κανείς τόσο από την κακοποίηση της λενινιστικής έννοιας του ιμπεριαλισμού όσο κι από το πόσο κοινή ήταν η μήτρα με την οποία κινούνταν επ' αυτού, παρά τις διαφορές σε επίπεδο τρέχουσας τακτικής. Ο ιμπεριαλισμός, λοιπόν, δεν εκλαμβάνονταν ως στάδιο του καπιταλισμού –όπως τον είχε ορίσει ο Λένιν- αλλά ως σύστημα εξωτερικών πολιτικών-στρατιωτικών επεμβάσεων, κυρίως των ΗΠΑ, και ως κυριαρχία των μονοπωλίων και μόνο. Άρα ως απάντηση σε αυτόν προβάλλονταν παραλλαγές της θεωρίας των σταδίων κι όχι ο αντικαπιταλιστικός-επαναστατικός αγώνας που είχε υποδείξει ο Λένιν. Άλλοτε, λοιπόν, ως βασικός στόχος έμπαινε η αντιϊμπεριαλιστική-αντιμονοπωλιακή εξουσία (με τη λαθεμένη, όμως, έννοια του ιμπεριαλισμού) και η ανατροπή του καπιταλισμού μετατίθετο σε επόμενο –απροσδιόριστο- στάδιο. Άλλοτε τα πράγματα ήταν ακόμη χειρότερα, καθώς ως πολιτική λύση προβαλλόταν η ασαφής «λαϊκή εξουσία» ή «εξουσία του λαού».

Αυτή η οπτική έθετε εξ αντικειμένου περιορισμό στην πολιτική στρατηγική των οργανώσεων. Το παρελθόν της θα το βρούμε στον λαθεμένο τρόπο με τον οποίο συνέδεαν το ΚΚΕ και το ΕΑΜ το κοινωνικό

με το απελευθερωτικό στοιχείο της πάλης στα χρόνια της Κατοχής, τη δε συνέχειά της θα τη δούμε στην πολιτική τόσο του ΚΚΕ όσο και του ΚΚΕεσ., αλλά και πολλών οργανώσεων της εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς. Δεν είναι πολύ δύσκολο, άλλωστε, να διακρίνουμε το κόκκινο νήμα που συνδέει την κυβέρνηση του Λιβάνου το '44 υπό τον Γ. Παπανδρέου και με συμμετοχή του ΕΑΜ με την κυβέρνηση των αντιδικτατορικών δυνάμεων (και της δεξιάς και των μονοπωλίων που δεν είχαν σχέση με τις πολυεθνικές) που πρότεινε το ΚΚΕ ως διάδοχη λύση στη δικτατορία ή την εθνική αντιδικτατορική δημοκρατική ενότητα (ακόμη και με τον Καραμανλή) που πρότεινε το ΚΚΕ εσωτ.

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΧΟΛΙΟ έχει να κάνει με τις γεωπολιτικές ανακατατάξεις. Και εδώ κυοφορούνταν ή βρίσκονταν σε εξέλιξη τότε σημαντικές διεργασίες. Ο πλανήτης όδευε προς το τέλος των παλαιού τύπου αποικιοκρατικών καθεστώτων και της κλασικού τύπου αμερικανικής διπλωματίας των κανονιοφόρων. Άνοιγε ένα νέο κεφάλαιο στην εξέλιξη της καπιταλιστικής διεθνοποίησης και του διεθνούς πλέγματος του κεφαλαίου. Να αναφέρουμε ενδεικτικά ότι τον Δεκέμβριο του 1971 η Βρετανία αναγνώρισε την ανεξαρτησία του Μπαχρέιν, στις 11 Ιουνίου 1973 ο Καντάφι εθνικοποίησε την αμερικανική εταιρεία πετρελαίων Bunker Hunt, στις 24 Σεπτεμβρίου 1973 ανεξαρτητοποιήθηκε η Γουινέα Μπισάου, το 1971 εθνικοποιήθηκαν στην Αλγερία οι γαλλικές εταιρείες πετρελαίου και στις 15 Ιανουαρίου 1973 ο Νίξον ανακοίνωσε την αναστολή των επιθετικών ενεργειών των αμερικανικών δυνάμεων στο Βιετνάμ.

Ειδικά οι δύο τελευταίες εξελίξεις έχουν ιδιαίτερη σημασία, καθώς η γαλλική κατοχή στην Αλγερία και ο πόλεμος στο Βιετνάμ αποτέλεσαν βασικούς τροφοδότες τόσο της έκρηξης της γαλλικής φοιτητικής νεολαίας το '68 όσο και της νεολαιίστικης ριζοσπαστικοποίησης στις ΗΠΑ τη δεκαετία του '60. Η αναλογία με το Πολυτεχνείο εμφανής. **Τα «Έξω το ΝΑΤΟ» και «Έξω οι ΗΠΑ» στην πύλη του συμπυκνώνουν τη σαφή αντιαμερικανική διάσταση της εξέγερσης και την πεποίθηση ότι η αντιπαράθεση με τα αμερικανονατοϊκά δεσμά ήταν θεμελιακό συστατικό του αγώνα.** Πώς θα μπορούσε, άλλωστε, να μην είναι; Μόλις στις 8 Ιανουαρίου 1973 είχε υπογραφεί η ελληνοαμερικανική συμφωνία για την παροχή λιμενικών διευκολύνσεων στον 6ο Στόλου, ενώ στις 19 Νοεμβρίου ο εκπρόσωπος του Στέιτ Ντιπάρτμεντ δήλωνε ότι οι ΗΠΑ δεν προτίθενται να διακόψουν την παροχή στρατιωτικής βοήθειας στην Ελλάδα λόγω της αιματηρής καταστολής της εξέγερσης του Πολυτεχνείου.

Βέβαια, **για το αν το «Έξω οι ΗΠΑ» θα είναι ένα από τα αιτήματα του φ.κ. υπήρχε διαπάλη.** Στην πρώτη κατάληψη της Νομικής, για παράδειγμα, έπεσε ως σύνθημα, όμως ο Ρήγας Φεραίος αλλά και η αντι-ΕΦΕΕ θεώρησαν ότι είναι εκτός τόπου και χρόνου (όπως και το «Κάτω η χούντα») κι ότι πρέπει να προβληθούν μόνο «καθαρά φοιτητικά αιτήματα». Σήμερα, βέβαια, ορισμένοι -και από τους συμμετέχοντες στα τότε γεγονότα- μοιάζουν να έχουν πάθει αμνησία, υποστηρίζοντας ότι το «Έξω οι ΗΠΑ», «Έξω το ΝΑΤΟ» απουσίαζε από τον Νοέμβρη - υπήρξε μόνο, δήθεν, το γενικόλογό αίτημα περί εθνικής ανεξαρτησίας. Άθελά τους -ή μήπως όχι;- δικαιώνουν έτσι τις μεταπολιτευτικές κυβερνήσεις Καραμανλή που απαγόρευαν την πορεία στην αμερικανική πρεσβεία με άγρια καταστολή και αποκορύφωμα τη δολοφονία των Κουμή-Κανελλοπούλου το 1980.

Στα σημαντικά γεωπολιτικά δεδομένα της εποχής ανήκει και η εμβάθυνση της καπιταλιστικής ολοκλήρωσης στην Ευρώπη. Και γιατί ήταν σημαντική εξέλιξη αυτή καθαυτή, αλλά και γιατί σχετιζόταν με τις εξελίξεις στην Ελλάδα. Την 1η Ιανουαρίου 1973, η ΕΟΚ των 6, η οποία είχε ιδρυθεί το 1958, αποκτούσε άλλα τρία μέλη (Βρετανία, Ιρλανδία, Δανία), ενώ έναν χρόνο πριν οι αθροιστικές πωλήσεις του εμβληματικού σκαραβαίου της Volkswagen υπερέβαιναν εκείνες του επίσης εμβληματικού Model T της Ford, σηματοδοτώντας τις νέες ισορροπίες που διαμορφώνονταν ανάμεσα στα μεγάλα κέντρα ισχύος του καπιταλιστικού κόσμου.

Η συμμετοχή στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής καπιταλιστικής ολοκλήρωσης αποτελούσε επιδίωξη ηγετικών και με πολυεθνικές δυνατότητες τμημάτων ελληνικού κεφαλαίου ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1960, αλλά και του ευρωπαϊκού κεφαλαίου. Το 1961 είχε υπογραφεί η συμφωνία σύνδεσης με την ΕΟΚ, η ενταξιακή διαδικασία όμως είχε παγώσει μετά το πραξικόπημα της 21ης Απριλίου. Η διακοπή αυτή μπορούσε να γίνει ανεκτή για ένα ορισμένο διάστημα - όχι για πολύ, όμως. Τα τμήματα του ελληνικού και δυτικοευρωπαϊκού κεφαλαίου που επεδίωκαν την είσοδο της χώρας στην ΕΟΚ δεν θα μπορούσαν να μείνουν για πολύ ακόμη αδρανή. Δεν είναι, λοιπόν, υπερβολή να πούμε ότι οι αντιπαραθέσεις στο εσωτερικό του καθεστώτος, οι συγκρούσεις ανάμεσα στους λεγόμενους «μετριοπαθείς» και «σκληρούς» χουντικούς, η αρθρογραφία του Βήματος για τα εμπόδια που βάζει στην ευρωπαϊκή πορεία της χώρας το δικτατορικό καθεστώς, οι παρεμβάσεις της αστικής αντιπολίτευσης (Κανελλόπουλος, Μαύρος, Παπαληγούρας κ.ά.) και του Καραμανλή σχετίζονται με αυτή τη διαδικασία. Ακόμη και η ίδια η «φιλελευθεροποίηση» και «ομαλοποίηση» που επιχειρούσε -με την ανοιχτή συναίνεση του ΚΚΕεσ.- το χουντικό καθεστώς με το πείραμα Μαρκεζίνη (αλλά όχι μόνο με αυτό), σχετιζόταν με την εν λόγω διαδικασία και με την προσπάθεια να βρεθεί «χρυσή τομή» που θα είναι μεν συμβατή με το ευρωπαϊκό πλαίσιο αλλά θα διατηρεί, παράλληλα, τον πυρήνα του χουντικού καθεστώτος. Μια τέτοια «χρυσή» τομή για το κεφάλαιο ήταν το καθεστώς που εγκαθιδρύθηκε στη Χιλή μετά τον Πινοσέτ και στην Ισπανία μετά τον Φράνκο. Το πείραμα Μαρκεζίνη, βέβαια, και **η πιθανότητα μιας τέτοιας «χρυσής τομής» και στην Ελλάδα ακυρώθηκε από το Πολυτεχνείο.**

ΑΣ ΕΠΑΝΕΛΘΟΥΜΕ, όμως, στον Νοέμβριο του '73. Είναι αλήθεια πως ό,τι έγινε είχε προϊστορία. Και δεν αναφέρομαι στη φοιτητική προϊστορία, δηλαδή στο δίχρονο που μεσολάβησε μετά τα τέλη του 1971, στο οποίο αναπτύχθηκε με εξάρσεις, υφέσεις και πολυμορφία το φοιτητικό κίνημα. Αναφέρομαι κυρίως στις λαϊκές κινητοποιήσεις που είχαν προηγηθεί, καθώς έκλεινε και στην Ελλάδα μια περίοδος γοργής καπιταλιστικής ανάπτυξης και εισερχόμαστε σε ζώνη ακρίβειας και οικονομικών προβλημάτων. Σημεία των καιρών εκείνων ήταν από τη μια η αύξηση της τιμής του «γύρου με καρυκεύματα» -έτσι ονόμαζε η σχετική αγορανομική διάταξη το πιτόγυρο- κατά 25% (πλέον η τιμή του ήταν 4,80 δραχμές) και το κλείσιμο των κινηματογράφων της Αθήνας από τους αιθουσάρχες, οι οποίοι ζητούσαν κατάργηση της φορολογίας επί των εισιτηρίων. Ήταν ακόμη τα έκτακτα οικονομικά μέτρα που εξήγγειλε η χούντα στις 30 Μαρτίου 1973 και, κυρίως, μια αλληλουχία κινητοποιήσεων που πραγματοποιήθηκαν τους προηγούμενους μήνες: αγρότες των Μεγάρων, εργαζόμενοι σε ΗΛΠΑΠ και Ολυμπιακή, τυπογράφοι, αλιεργάτες Καβάλας, συντάκτες εφημερίδων, εμποροϋπάλληλοι κ.λπ. Ήταν, τέλος, η μετατροπή σε αντιχουντικές διαδηλώσεις της συναυλίας του Στ. Ξαρχάκου στο γήπεδο του Παναθηναϊκού (1η Οκτωβρίου) και του μνημόσυνου του Γ. Παπανδρέου (4 Νοεμβρίου), και φυσικά το Κίνημα του Ναυτικού, τον Μάιο του '73.

Προφανώς **αυτές οι κινητοποιήσεις έδωσαν ένα σινιάλο στους φοιτητές.** Έδειξαν ότι η παγωμάρα σπάει. Ωστόσο από μόνες τους δεν εξηγούν τη φοιτητική έκρηξη.

Για να την εξηγήσουμε πρέπει να ταξιδέψουμε στον χρόνο και τον χώρο: στη Ναντέρ, τη Σορβόνη και τα άλλα γαλλικά πανεπιστήμια, που αποτέλεσαν τις εστίες ανάφλεξης τον Μάη του '68• στα αμερικανικά πανεπιστήμια, που αναστατώθηκαν από αλληπάλληλες κινητοποιήσεις τη δεκαετία του '60• στα ιταλικά και ιαπωνικά πανεπιστήμια ή ακόμα, στα πανεπιστήμια της Μαδρίτης, όπου τον Ιανουάριο του 1973 οι φοιτητές κήρυξαν αποχή διαμαρτυρούμενοι για την αύξηση του κόστους ζωής. Δεν είναι τυχαία η σύμπτωση τόσο σοβαρών φοιτητικών κινητοποιήσεων σε ένα τόσο περιορισμένο χρονικό διάστημα. Φυσικά δεν ήταν ίδιες - και δεν θα μπορούσαν να είναι, μιας και οι συνθήκες σε κάθε χώρα ήταν διαφορετικές: ήταν λογικό στις ΗΠΑ να σφραγίζει η αντίθεση στον πόλεμο του Βιετνάμ, διότι οι φοιτητές στρατεύονταν, στην Ελλάδα να σφραγίζει το ζήτημα των ελευθεριών, γιατί υπήρχε στρατιωτική

δικτατορία, στη Γαλλία άλλα. Και πάλι, όμως, κάποια ενοποιητικά στοιχεία είναι ορατά.

Ενοποιητικό στοιχείο ήταν ότι στο πανεπιστήμιο κυριαρχούσαν ο τεχνοκρατισμός, οι αυταρχικές δομές, η πνευματική στειρότητα, η τυποποίηση –προφανώς, με διαφορές και με άλλη ποιότητα σε ένα δικτατορικό καθεστώς- και γίνονταν τα πρώτα βήματα περάσματος από την τυπική στην πραγματική υπαγωγή του στο κεφάλαιο. Ενοποιητικό, επίσης, στοιχείο ήταν ότι ο φοιτητικός πληθυσμός δεν αποτελούνταν πλέον μόνο από γόνους αστικών ή μεσοαστικών στρωμάτων: είχε αυξηθεί ραγδαία – στη Γαλλία είχε τριπλασιαστεί από το 1959 έως το 1969, τριπλασιαστεί είχε και στις ΗΠΑ μεταξύ 1960 και 1971, ενώ στην Ελλάδα είχε φτάσει τις 70.000 το 1972. Ήταν ακόμα το ότι οι φοιτητές υποχρεώνονταν να σπουδάζουν σε άθλιες συνθήκες και διέκριναν, λόγω της κρίσης και των γενικότερων οικονομικών- παραγωγικών δεδομένων, πως πιο πιθανή προοπτική τους ήταν η ένταξη στη μισθωτή εργασία κι όχι στα μεσαία στρώματα. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε δημοσκόπηση που έγινε στη Γαλλία το 1968 το ζήτημα της προοπτικής ιεραρχήθηκε ως κύρια αιτία των κινητοποιήσεων σε ποσοστό 56%, σηματοδοτώντας την αντίφαση που ζούσαν οι νέοι και οι νέες του baby boom: από τη μια οι αυξημένες προσδοκίες και η κοινωνική αυτοπεποίθηση που είχαν καλλιεργηθεί στα χρυσά καπιταλιστικά χρόνια (και που στην Ελλάδα, πολιτικά, έδιναν τη δυνατότητα στους μαχόμενους φοιτητές να αφήνουν πίσω τους τη σκιά της ήττας και της ανημπόριας η οποία βάραινε καταθλιπτικά όσους είχαν συμμετάσχει στον Εμφύλιο ή τα Ιουλιανά)• και από την άλλη, ένα αίσθημα ανησυχίας για το μέλλον, μια διάψευση των αυταπατών ότι το σύστημα –και μαζί του κι αυτοί- θα ταξιδεύει πάντα με φουσκωμένα πανιά. Ενοποιητικό, τέλος, στοιχείο ήταν ότι, σε διαπλοκή με όλα αυτά, υπήρχε η περιρρέουσα πνιγερή ατμόσφαιρα της τυποποίησης, του μαζανθρώπου, του κομπορμιισμού, του πουριτανισμού, του καθωσπρεπισμού, των κυρίαρχων προτύπων ζωής, ενδυμασίας και συμπεριφοράς, που στην Ελλάδα επενδυόταν με το «Ελλάς, Ελλήνων, Χριστιανών» και το «Πατρίς, Θρησκεία, Οικογένεια». Αυτή η ατμόσφαιρα δημιουργούσε μια αίσθηση ανελευθερίας, ασφυξίας, και δεν μπορούσε να διασκεδαστεί από το ότι εδώ έχουμε κοινοβουλευτική δημοκρατία, όχι «κόκκινο» ολοκληρωτισμό, όχι Πράγα του '68 και γκουλάγκ – επιχείρημα που, φυσικά, δεν μπορούσε να σταθεί στην Ελλάδα της χούντας, των διώξεων, των βασανιστηρίων, του Σπουδαστικού της Ασφάλειας.

ΟΛΑ ΑΥΤΑ ΣΥΣΣΩΡΕΥΣΑΝ τεράστια αποθέματα εκρηκτικής ύλης, η οποία πυροδοτήθηκε κατά περίπτωση από διαφορετικά γεγονότα: στη Γαλλία του '68 από το ότι δεν επιτρεπόταν η παραμονή των αγοριών στους κοιτώνες των κοριτσιών, στις ΗΠΑ από το ότι η στράτευση και η αποστολή στο Βιετνάμ σήμαινε κίνδυνο-θάνατο, στην Ελλάδα από τα διορισμένα ΔΣ των φοιτητικών συλλόγων, τις νόθες εκλογές και το ΝΔ1347 για την άρση της αναστολής στράτευσης, αλλού από κάτι άλλο. Είχε κι έχει τεράστια σημασία αυτή η διαπίστωση. Κάποιος από αυτήν μπορεί να βγάλει το λάθος συμπέρασμα ότι εκείνο που χρειάζεται είναι η προσήλωση στα «καθαρά φοιτητικά προβλήματα», τα άμεσα προβλήματα του χώρου, διότι αυτή είναι που δημιουργεί πλατιά ενότητα και μεγάλα κινήματα. Κάποιος άλλος –αυτό νομίζω είναι το σωστό- βγάζει το συμπέρασμα ότι εκείνο που δημιουργεί τα πλατιά κινήματα είναι η αποτελεσματική συνύφανση -στην πράξη όχι στα λόγια- του γενικού με το ειδικό, της γενικής με την ειδική αντίθεση, αλλά και θέση. Δύσκολη εξίσωση, **αλλά έτσι κινείται η ταξική πάλη** κι όποιος καταφέρει να επιλύσει αυτή την εξίσωση δημιουργεί μεγάλα γεγονότα. Το πώς και αν λύθηκε στον Μάη (που δεν λύθηκε, ούτε από το κομμουνιστικό κόμμα, ούτε κι από καμιά άλλη οργάνωση) ή στο Πολυτεχνείο χωρά πολύ συζήτηση – και ξεφεύγει από το θέμα της παρούσας παρέμβασης. **Σίγουρα, πάντως λύση, δεν ήταν ο εμμονικός μερικές φορές περιορισμός της πάλης -ακόμη και στο κατειλημμένο Πολυτεχνείο- στα φοιτητικά προβλήματα.**

Πώς κολλάει, όμως, ο Μάης με το Πολυτεχνείο; Άλλες συνθήκες στη Γαλλία, άλλες στην Ελλάδα. Προφανώς. Υπήρχαν όμως και τα ενοποιητικά στοιχεία που προαναφέρθηκαν. Καλά ως εδώ. Επηρέασε, όμως, ο Μάης το Πολυτεχνείο; Και ναι και όχι. Όχι, γιατί πολλά πράγματα που σε συνθήκες αστικής κοινοβουλευτικής δημοκρατίας συζητήθηκαν, διαβάστηκαν, ακούστηκαν ή ειδώθηκαν μετά τον γαλλικό Μάη σε άλλες χώρες, λόγω δικτατορίας έφτασαν με το σταγονόμετρο στην Ελλάδα.

Ναι, όμως, γιατί στην κρίσιμη μάζα, στις πρωτοπόρες οργανωμένες και ανοργάνωτες δυνάμεις, στις παρέες, στα μικρά εκδοτικά και σε τόσες άλλες διεργασίες ο Μάης, ο Τσε, ο Μαρξ, ο Λένιν και ο Οκτώβρης, ο Μάο ήταν παρόντες – όπως **παρών** δήλωναν με τον τρόπο τους η Αντίσταση, ο ΔΣΕ, τα Ιουλιανά. Την επίδραση αυτή επιβεβαιώνουν, άλλωστε, και αρκετές εκθέσεις της αστυνομίας.

Ναι, επίσης, επηρέασε ο Μάης και για έναν άλλο λόγο. Γιατί σκόρπισε έναν φόβο στο παραδοσιακό κομμουνιστικό κίνημα, οδηγώντας το σε μια **διαστρέβλωση της λενινιστικής θέσης για τη σχέση αυθόρμητου και συνειδητού**. Εκφράσεις όπως τυχοδιώκτες, υπερεπαναστάτες, ανεύθυνοι, προβοκάτορες ή και πράκτορες, χαφιέδες και άλλα συναφή –μαζί με τις καθόλου τιμητικές για το κομμουνιστικό κίνημα πρακτικές που τα συνόδευαν- απέναντι σε καθετί μη ελεγχόμενο ή εκτός προγραμματισμού έγιναν κοινός τόπος: τις χρησιμοποίησε το Γαλλικό ΚΚ απέναντι στη φοιτητική έκρηξη, λίγο αργότερα το πορτογαλικό ΚΚ απέναντι στις καταλήψεις εργοστασίων και λατιφουντίων. Τις χρησιμοποίησαν κατά κόρον το ΚΚΕσ. και ο Ρήγας Φεραίος κατά τη διάρκεια της άνηθης του αντιδικτατορικού κινήματος το '73 και μετά τον Νοέμβρη. Τις χρησιμοποίησε, τέλος, το ΚΚΕ και η ΚΝΕ/αντι-ΕΦΕΕ το 1973 – κι αυτό νομίζω είναι το πιο σημαντικό κι όχι ποια πένα ακριβώς έγραψε την Πανσπουδαστική νο 8. Δεν είναι τυχαίο, άλλωστε, ότι τον Οκτώβριο του 1968, η πένα του Γρηγόρη Φαράκου είχε γράψει σε ένα άρθρο στον Νέο Κόσμο, το θεωρητικό περιοδικό του ΚΚΕ, ότι «στις φοιτητικές εκδηλώσεις του Μάη-Ιούνη ανακατεύτηκαν –και ως ένα σημείο κατάφεραν να δώσουν τον τόνο- ανεύθυνα, τυχοδιωκτικά και αριστεριστικά στοιχεία» ή «ανώριμοι πολιτικά νέοι». Δέσμιο μιας τέτοιας αντίληψης, το ΚΚΕ, δεν μπορούσε ούτε καν να ακούσει τα μέλη και τα στελέχη της ΚΝΕ που βρίσκονταν μέσα σε αυτή την αγωνιστική διεργασία των φοιτητών το '73 και εργάζονταν με ριζοσπαστικό και πρωτοπόρο τρόπο για την κινηματική και πολιτική κλιμάκωσή της, από τα κάτω, από τα αριστερά και αντικαπιταλιστικά-επαναστατικά. Δύο χρόνια αργότερα, τον Ιούλιο του 1975, δεν είχε τον παραμικρό ενδοιασμό να πάρει αποστάσεις από τους οικοδόμους –και τα μέλη του- που την προηγούμενη ημέρα κινητοποιούνταν δυναμικά και συγκρούονταν με τα ΜΑΤ: ο Ριζοσπάστης αναφερόταν σε *«σκοτεινούς κύκλους της αντίδρασης [που] βρίσκονταν πίσω από τα χθεσινά γεγονότα»*, η δε Αυγή έκανε λόγο για *«αριστεροχουντικούς προβοκάτορες»*. Κάτι αντίστοιχο έζησαν οι νεότεροι στις καταλήψεις του 1987.

Κλείνοντας, έχει αξία να γυρίσουμε πίσω, σε έναν άλλο Νοέμβριο, του 1966. Τότε που ο Μουσταφά Καγιάτι στο Στρασβούργο κυκλοφορούσε μια μικρή μπροσούρα με τίτλο Για την αθλιότητα των φοιτητικών κύκλων.... Κείμενο εμβληματικό –το οποίο φυσικά χωρά αρκετή συζήτηση-, περιείχε ένα χωρίο το οποίο προσυπογράφουμε – και για την εποχή εκείνη και για σήμερα: *«Στην πραγματικότητα»*, έγραφε, *«αν υπάρχει ένα πρόβλημα της “νεολαίας” στη σύγχρονη κοινωνία, αυτό οφείλεται στο ότι η νεολαία αισθάνεται με περισσότερη οξύτητα τη βαθιά κρίση αυτής της κοινωνίας. Όντας κατεξοχήν προϊόν της σύγχρονης κοινωνίας, είναι κι η ίδια σύγχρονη. Είτε για να ενσωματωθεί σ’ αυτήν ανεπιφύλακτα είτε για να την αρνηθεί ριζικά»*.

Βασίλης Μηνακάκης, 10 Νοέμβρη 2023, ομιλία στο Ε.Μ.Πολυτεχνείο